

Adrian Uljasz

Uniwersytet Rzeszowski

Ksiądz Józef Nierostek (1901—1943) Patriotyczny duszpasterz, redaktor i publicysta z Cieszyna

Ksiądz Józef Nierostek z Cieszyna to postać, która zapisała się w dziejach zarówno Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce, Śląska Cieszyńskiego, jak i polskiego dziennikarstwa. Dotąd — poza krótkimi hasłami w słownikach, głównie o zasięgu regionalnym — nie powstała poświęcona mu publikacja naukowa. Tymczasem jego sylwetka, jako duchownego prowadzącego działalność duszpasterską, redaktorską i publicystyczną w patriotycznym polskim duchu oraz jednego z wielu luteranów Polaków, którzy stali się ofiarami reżimu hitlerowskiego, jest warta przypomnienia.

Józef Nierostek urodził się 16 maja 1901 roku w Suchej Średniej pod Karwiną na Śląsku Cieszyńskim. Pochodził ze środowiska robotniczego. Ojciec, Karol, pracował w zawodzie górnika. Matką pastora była Helena z Folwarcznych. Rodzice powiększali skromne środki na życie, dzierżawiąc pole uprawne. J. Nierostek odebrał nauki początkowe w szkole ludowej w rodzinnej miejscowości. Dzięki namowom nauczyciela, Roberta Kozusznika, Nierostkowie posłali syna na dalszą edukację. W latach 1913—1921 przyszły duchowny kształcił się w polskim gimnazjum w Cieszynie, czyli mieście, w którym później sprawował posługę duszpasterską. Na początku 1919 roku uczestniczył w walkach przeciwko Czechom o ziemię cieszyńską, biorąc udział w zwycięskim oporze na linii Szumbark — Skoczów. W działania zbrojne włączył się jako jeden z harcerzy — starszych skautów. Walczył również w szeregach 10. Pułku Ziemi Cieszyńskiej w obronie Lwowa. J. Nierostek dobrze znał pracę górnika, bowiem w czasie wakacji gimnazjalnych pracował w kopalni w Łazach. W tym samym okresie był robotnikiem we Frysztacie. Zdobywał w ten sposób środki na naukę, o które było trudno rodzicom. Świadectwo dojrzałości uzyskał w 1921 roku. Bezpośrednio po maturze rozpoczął studia rolnicze na Uniwersytecie Jagiellońskim, ale po miesiącu przerwał je i zapisał się na nowo powstały Wydział Teologii

Ewangelickiej Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył w 1925 roku. W czasie nauki korzystał z pomocy finansowej swego rodzeństwa¹. Środki materialne zdobywał także, dając korepetycje². Ks. Ryszard Janik podkreślił we wspomnieniu poświęconym J. Nierostkowi, iż studentowi teologii „Niełatwo było [...] przebrnąć przez trudności finansowe. Uczyło Go to jednak cenić zdobyty grosz i szanować tych, którzy walczyli z biedą. Można stwierdzić, że w tej sytuacji kształtowała się sylwetka duszpasterza — społecznika, która skłaniała go ku biednym”³.

18 października 1925 roku J. Nierostek został ordynowany na duchownego ewangelicko-augsburskiego. Pierwszy zbór młodego duszpasterza znajdował się w Trzyńcu, gdzie otrzymał funkcję pastora praktykanta. We wrześniu 1926 roku przeniesiono go na stanowisko wikarego do Cieszyna. Po dwóch miesiącach otrzymał awans na funkcję drugiego proboszcza (proboszcza pomocniczego) u boku pierwszego proboszcza — ks. Karola Kulisza. Nierostek wykonywał powierzoną funkcję do wybuchu II wojny światowej. Pracując w Cieszynie, skupił się na organizacji kół polskiej młodzieży ewangelickiej. Rezultatem tej działalności było powstanie w krótkim czasie 42 kół na terenie Śląska Cieszyńskiego i Górnego Śląska. W lipcu 1927 roku doprowadził do powołania w Ustroniu Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej, skupiającego koła terenowe. Do 1936 roku był prezesem nowo powstałej organizacji⁴.

¹ F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 23/1, z. 96. Wrocław—Kraków—Gdańsk 1978, s. 47; *Nierostek Józef*. W: J. GOLEC, S. BOJDA: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*. T. 2. Cieszyn 1995, s. 154—155; *Nierostek Józef*, ks. W: J. KLISTAŁA: *Martyrologium mieszkańców ziemi cieszyńskiej w latach 1939—1946*. *Słownik biograficzny*. Cieszyn 2011, s. 327; R.K. LISOWSKA: *Przyjaciel młodzieży*. W: *Kalendarz Cieszyński 1994*. Cieszyn 1993, s. 179; T. KOPOCZEK: *Harcerstwo Śląska Cieszyńskiego. Ważniejsze fakty z lat 1912—1945*. Cieszyn 1998, s. 100; J. BRODA: *Ks. Józef Nierostek. Przyjaciel młodzieży*. „Strażnica Ewangeliczna” 1950, nr 8, s. 6 (publikacja z cyklu *Nasi męczennicy*); *Mój brat*, podał G. NIEROSTEK — brat zmarłego, Dziegielów koło Cieszyna. W: *W cieniu śmierci. Ewangelicy — ofiary prześladowań w czasie II wojny światowej. Praca zbiorowa*. Red. T. WOJAK. Warszawa 1970, s. 85 (wspomnienie brata ks. J. Nierostka — Gustawa Nierostka).

² J. BRODA: *Przyjaciel młodzieży*. W: *W cieniu śmierci. Ewangelicy — ofiary prześladowań...*, s. 83.

³ R. JANIK: *Nie chcemy zapomnieć. Wspomnienie o ks. Józefie Nierostku*. „Zwiastun. Ewangelickie pismo religijne” 1976, nr 21, s. 325.

⁴ F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)...*, s. 47; J. GOLEC, S. BOJDA: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej...*, s. 154; J. KLISTAŁA: *Martyrologium mieszkańców ziemi cieszyńskiej...*, s. 327; K.R. LISOWSKA: *Przyjaciel młodzieży...*, s. 179; *Mój brat...*, s. 85; E. KNEIFEL: *Die Pastoren der Evangelisch-Augsburgischen Kirche in Polen. Ein biographisches Pfarrerbuch mit einem Anhang*. Eging [1967], s. 141 (biogram ks. Józefa Nierostka); J. BRODA: *Dzieje parafii diecezji cieszyńskiej*. Warszawa 1978, s. 37, 74 (na s. 74 — nota biograficzna o ks. Nierostku zamieszczona wśród *Biogramów księży i katechetek*); *Elektroniczny słownik biograficzny Śląska Cieszyńskiego*. <http://www.slownik.kc-cieszyn.pl/index.php/online,591/> (biogram J. Nierostka) (dostęp: 13.06.2014). Ks. J. Nierostek został wybrany w 1926 roku na pastora w Cieszynie bez rozpisywania konkursu na drugiego proboszcza, zob. *Cieszyn (wybór pastora)*. „Poseł Ewangelicki” 1926, nr 45, s. 4 (obszerna notatka w rubryce *Kronika kościelna*).

Cele stowarzyszeniowej działalności zostały sformułowane w Statucie Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego. Należało do nich działanie na rzecz rozwoju życia religijnego oraz narodowego wśród młodzieży luteranckiej, praca kulturalno-oświatowa, uczenie młodych wiernych pracy społecznej, kształtowanie samodzielności i poczucia solidarności. Praca kół sprowadzała się do przygotowywania wykładów i odczytów o tematyce religijnej, historycznej, społecznej, gospodarczej i politycznej, połączonych z dyskusjami, a także do organizacji chórów i innych zespołów muzycznych, bibliotek, teatrów amatorskich, sekcji sportowych, rolniczych i metodyczno-religijnych, obchodów rocznic narodowych, prowadzenia godzin biblijnych. Związkowe koła prowadziły działalność szkoleniową, organizując kursy dla działaczy młodzieżowych. Sprzyjały również edukacji religijnej dzieci, inicjując powstawanie szkół niedzielnych⁵. Wśród osób występujących na spotkaniach kół w roli wykładawców był organizator związku ks. J. Nierostek. Wygłosił wykłady m.in. w Cieszynie i Dziegielowie. Część jego prelekcji związana była z tematyką antyalkoholową. Inne dotyczyły ewangelicyzmu we Francji oraz Gustawa Adolfa⁶. Poza tym prowadził niektóre szkolenia dla działaczy, odbywające się na związkowych zjazdach⁷.

Ks. J. Nierostek jako prezes związku przestrzegał młodzież, aby podtrzymując tożsamość wyznaniową, nie popadała w wyznaniowy fanatyzm. Zwracał uwagę na potrzebę współpracy z młodymi luteranami, reprezentującymi inne narodowości niż polska⁸.

Kierował działalnością charytatywną, będąc w latach 1929—1939 oficjalnym opiekunem istniejącego do tej pory ewangelickiego ośrodka opiekuńczego w Dziegielowie, położonego niedaleko Cieszyna. Zastępował w dziegielowskim zakładzie ks. seniora K. Kulisza. Podobną pracę prowadził jako działacz Bratniej Pomocy im. Gustawa Adolfa. Działalność tej organizacji miała charakter charytatywny. Brał udział także w działaniach Stowarzyszenia Niewiast Ewangelickich z Cieszyna⁹. Stowarzyszenie organizowało we współpracy z proboszczem J. Nierostkiem pomoc dla bezrobotnych, polegającą na wydawaniu codziennie posiłków¹⁰. Pastor był także

⁵ J. BRODA: *Ks. Józef Nierostek...*, s. 7; IDEM: *Jubileusz Polskiej Młodzieży Ewangelickiej*. „Szkice i Dialog” 1984, nr 21, s. 19.

⁶ *Cieszyn*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 1, s. 4; *Cieszyn*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 7, s. 6; *Cieszyn*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 16, s. 4; *Cieszyn*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 18, s. 4; *Cieszyn*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 45, s. 4 (notatki w rubryce *Ze Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej*).

⁷ *Zrzeszenie Związków Młodzieży Ewangelickiej Augsburskiego Wyznania na Śląsku w Czechosłowacji, który [które] odbędzie się w Nawsiu od 16—18 lipca 1932*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 29, s. 4 (notatka w rubryce *Ze Związku Młodzieży Ewangelickiej*).

⁸ J. BRODA: *Jubileusz...*, s. 19.

⁹ R.K. LISOWSKA: *Przyjaciel młodzieży...*, s. 179; *Elektroniczny słownik biograficzny...*; *O duszę polską. Wystawa historyczna o działalności duchowieństwa śląskiego w XIX i XX w.* Red. katalogu A. NIE-SYTO. Katowice 1991, s. 102 (katalog wystawy zorganizowanej w Muzeum Historii Miasta Katowic).

¹⁰ R. JANIK: *Nie chcemy zapomnieć...*, s. 324—325.

skarbnikiem w akcji „Tydzień Dziecka”, przeprowadzonej na ziemi cieszyńskiej pod koniec 1928 roku przez powiatowy oddział Polskiego Komitetu Opieki nad Dzieckiem. Istotą tej inicjatywy stanowiła zbiórka datków na prezenty gwiazdkowe. Zebrane pieniądze rozdzielono między szkoły¹¹. W 1932 roku J. Nierostek apelował do wiernych o wsparcie finansowe na spłaceniu długu ciężącego na budynku zakupionym dla Alumnatu Żeńskiego im. Ks. Franciszka Michejdy¹². Prowadząc działalność charytatywną, pastor nie ograniczał się do współorganizowania zbiórek datków, lecz sam był jednym z darczyńców¹³.

Będąc drugim proboszczem w Cieszynie, współpracował z bibliofilem i działaczem kulturalnym Janem Wantułą z Ustronia, ojcem proboszcza parafii ewangelickiej w Wiśle — ks. Andrzeja Wantuły, późniejszego biskupa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce Ludowej. Szczególnie intensywne kontakty między nimi miały miejsce w zimie 1931 roku, kiedy J. Wantuła porządkował zbiory Biblioteki im. Bogumiła Tschammera w Cieszynie, działającej przy zborze ks. Nierostka. J. Wantuła wspominał duchownego w pamiętnikach, zwracając uwagę zarówno na jego zalety, jak i wady jako duszpasterza oraz ogrom pracy wykonywanej przez młodego pastora w cieszyńskim zborze: „Przez lat piętnaście obok Kulisza był w Cieszynie pastorem syn górnik z Suchej, ks. Józef Nierostek. Był to zacny, wartościowy człowiek pod każdym względem. Sympatyczny, miły, przystępny dla każdego, pracowity. To nagradzało zborownikom cieszyńskim ujemne strony, już niezależne od woli. Ks. Nierostek, w porównaniu z mistrzem słowa — Kuliszem, był słabym kaznodzieją. Gdyby ks. Nierostek był się znalazł w małym zborze, miałby więcej czasu do opracowania swoich kazań, a tu w Cieszynie przeważnie sam latami musiał zaspokajać potrzeby rozległego zboru. Do tego obarczony pracą w Towarzystwie Młodzieży Ewangelickiej, społeczną i redaktorską. Ks. Kulisz miesiącami nie robił nic, niekiedy w ostatniej chwili, gdy miał kazać lub spełnić funkcję — zniknął i Nierostek nieprzygotowany musiał go zastępować”. J. Wantuła podkreślał, że J. Nierostek jako absolwent polskiej szkoły posługiwał się w kazaniach czystą polszczyzną, w przeciwieństwie do „ślązaczącego” Kulisza¹⁴.

¹¹ *Sprawozdanie kasowe z akcji Tygodnia Polskiego Komitetu Opieki nad Dzieckiem*. „Poseł Ewangelicki” 1929, nr 5, s. 3. Po trzech latach, pod koniec 1931 roku, ks. J. Nierostek popularyzował zbiórkę darów pieniężnych i rzeczowych na gwiazdkę dla podopiecznych ewangelickich zakładów opiekuńczych Ebezener w Dzięgielowie, zob. *Nasza ofiarność*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 8, s. 6 (numer „Posła Ewangelickiego” z okresu, gdy redaktorem pisma był pastor J. Nierostek).

¹² *Bracie i Siostry!*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 12, s. 1 (apel podpisany przez ks. J. Nierostka jako cieszyńskiego pastora, przewodniczącego alumnatu skupiającego ewangelickie diakonisy ks. Jana Stonawskiego oraz przełożoną diakonis siostrę Marię Lazarówną, datowany: „W Cieszynie, 10 marca 1932”).

¹³ *Zob. Dary na Gwiazdkę Szkółki Niedzielnej*. „Poseł Ewangelicki” 1929, nr 5, s. 4 (notatka w rubryce *Kronika kościelna*).

¹⁴ J. WANTUŁA: *Ze wspomnień i przeżyć*. W: IDEM: *Pamiętniki*. Cieszyn 2003, s. 147 (wspomnienie pt. *Ks. Józef Nierostek*).

Od początku lat 30. XX wieku J. Nierostek prowadził intensywną działalność redaktorską i publicystyczną. W latach 1932—1933 oraz 1936—1939 redagował i wydawał miesięcznik „Głos Młodzieży Ewangelickiej”¹⁵, wychodzący w Cieszynie i Wiśle. Przez cały 1932 rok był redaktorem cieszyńskiego tygodnika „Poseł Ewangelicki”¹⁶.

Redagując „Posła Ewangelickiego”, zamieszczał czasem na jego łamach własne artykuły, adresowane m.in. do młodzieżowego czytelnika. Przykładowo 7 maja 1932 roku opublikował tekst dla konfirmantów, zatytułowany *Konfirmantom na życia drogę*, w którym stawiał młodym luteranom za wzór postać Chrystusa, zachęcając, aby realizowali w praktyce naukę głoszoną przez Zbawiciela, zachowywali miłość do Bożego Syna i wiarę¹⁷.

Pastor starał się zachęcać odbiorców periodyku do czytelnictwa, popularyzując w napisanej przez siebie recenzji książkę Zofii Kossak-Szczuckiej *Nieznany kraj*, wydaną w 1932 roku przez wydawnictwo Rój¹⁸. Publikacja ta jest zbiorem opowiadań poświęconych dziejom Śląska — Dolnego, Górnego oraz Cieszyńskiego — od średniowiecza po XIX wiek i okres II RP, uporządkowanych chronologicznie według tematyki. Z. Kossak-Szczucka wykorzystała w fabule regionalne legendy. Pisała o katolickiej i ewangelickiej tradycji Śląska Cieszyńskiego¹⁹. W opowiadaniu *Wilia w Nawsiu* ukazała luterską rodzinę pastorów, nauczycieli i zarazem polskich działaczy społeczno-kulturalnych Michejdów z ziemi cieszyńskiej²⁰. Z kolei utwór *Doczekali* poświęciła odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Autorka odrzuciła w nim czeskie żądania w kwestii Śląska Cieszyńskiego, nazywając je „bezprawnymi roszczeniami terytorialnymi”²¹. W opowiadaniu *Góra Świętej Anny*, zamykającym tom, przypomniała powstania śląskie, a także odniosła się do agresywnych

¹⁵ F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)*..., s. 47; J. GOLEC, S. BOJDA: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*..., s. 154; J. KLISTAŁA: *Martyrologium mieszkańców ziemi cieszyńskiej*..., s. 327.

¹⁶ F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)*..., s. 47; J. GOLEC, S. BOJDA: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*..., s. 154. Zob. też <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=18975&from=FBC> (dostęp: 13.06.2014) (opis rocznika „Posła Ewangelickiego” z 1932 roku, zawierający informację, że ks. J. Nierostek był współtwórcą numerów 1—52).

¹⁷ Ks. J.N. [J. NIEROSTEK]: *Konfirmantom na życia drogę*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 19, s. 1.

¹⁸ J.N. [J. NIEROSTEK]: *Nowa książka*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 21, s. 4.

¹⁹ Z. KOSSAK (KOSSAK-SZCZUCKA): *Nieznany kraj*. Warszawa 1932, passim (opowiadania: *Nad Odrą w 1015 r.*, *Testament księżęcy*, *Przekłte srebro*, *Uparte mniszki*, *Złudne nadzieje*, *Różnymi drogami*, *Po latach*, *Czarodziej*, *Pierwsze światła*, *Pątnicy*, *Nawrócony*, *Laikowe nabożeństwo*, *Poetyckie wloty*, *Wilia w Nawsiu*, *Doczekali*, *Nad Odrą w 1921 r.*, *Krzak gorejący*, *Przywódcy*, *Na ziemi i pod ziemią*, *Krasa gór*, *Za Olzą*, *U stóp świętej Anny*). Zob. też jedną z późniejszych edycji tomu Z. Kossak-Szczuckiej zawierającą większość opowiadań z pierwodruku, wydaną w czasie II wojny światowej na emigracji: EADEM: *Nieznany kraj (w wyborze)*. Jerozolima 1943.

²⁰ Z. KOSSAK: *Wilia w Nawsiu*. W: EADEM: *Nieznany kraj*. Warszawa 1932, s. 185—201.

²¹ Z. KOSSAK: *Doczekali*. W: EADEM: *Nieznany kraj*..., s. 202—211.

zachowań bojówek hitlerowskich w stosunku do polskiej ludności Górnego Śląska, mających miejsce na początku lat 30. minionego wieku²². Ewangelicki recenzent pochwalił pisarkę za obiektywność oraz dobre rozeznanie w śląskich stosunkach wyznaniowych. Ucieszyło go docenienie przez Z. Kossak-Szczucką dużej roli ewangelików w walce o polskość regionu, co podkreślił, stwierdzając: „Z obcych nikt tak jeszcze, zwłaszcza od czasów powstania Polski, o nas nie pisał, owszem, czyni się nawet próby, by wykazać, że nie mamy w pracy narodowej na Śląsku żadnych zasług”. J. Nierostek skrytykował autorkę łagodnie za nieumiejętne próby naśladowania śląskich gwar. Zalecał działaczom ewangelickim, aby nabywali tom do biblioteczek działających przy kołach młodzieżowych. Wyraził pogląd, że książka powinna mieć licznych odbiorców na ziemi śląskiej i poza nią²³.

Oprócz zainteresowań czytelniczych cieszyński proboszcz starał się rozbudzać w młodych ewangelikach także zamiłowanie do sztuki teatralnej i uprawiania działalności literackiej, o czym świadczą jego notatki dotyczące wyników konkursu na sztukę teatralną, mającą za temat historię lub współczesne problemy ewangelików, ogłoszonego przez Główny Zarząd Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego²⁴. W ewangelickim ruchu młodzieżowym popularyzowano też polską kulturę muzyczną. Chór koła działającego w Cieszynie miał w repertuarze oratorium Feliksa Nowowiejskiego *Testament Bolesława Chrobrego — rapsod rycerski w 6 częściach*, a także utwory takich polskich kompozytorów, jak Stanisław Moniuszko i Jan Maklakiewicz. Zespół śpiewał również dzieła zagranicznych twórców, choćby Richarda Wagnera, Roberta Schumanna i Edwarda Griega²⁵.

W lipcu 1932 roku proboszcz J. Nierostek popularyzował doroczny zjazd kół młodzieży ewangelickiej odbywający się w Wiśle²⁶.

²² Z. KOSSAK: *Góra Świętej Anny*. W: EADEM: *Nieznany kraj...*, s. 330—331.

²³ J.N. [J. NIEROSTEK]: *Nowa książka...*, s. 4.

²⁴ A. WANTUŁA, J. NIEROSTEK: *Konkurs. „Poseł Ewangelicki” 1932*, nr 21, s. 4; A. WANTUŁA, J. NIEROSTEK: *Wynik konkursu. „Poseł Ewangelicki” 1932*, nr 50, s. 4 (notatka w rubryce *Ze Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej*). Później ks. J. Nierostek zachęcał ewangelików również do twórczości epickiej jako jeden z organizatorów konkursu na nowelę mającą za temat działalność lub ideologię związku, przeżycia wielkanocne, względnie związkowy zjazd, zob. *Konkurs. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1935* [poprawnie: 1936 — A.U.], nr 1, s. 17 (ogłoszenie o konkursie podpisane m.in. przez ówczesnego redaktora „Głosu Młodzieży Ewangelickiej” ks. A. Wantułę i ks. J. Nierostka); *Wynik konkursu na napisanie nowelki. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1936*, nr 6, s. 131.

²⁵ *Cieszyn. „Poseł Ewangelicki” 1932*, nr 8, s. 5 (notatka w rubryce *Ze Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej*); *Związek Polskiej Młodzieży Ewangelickiej w Cieszynie urządza w niedzielę 6 marca o godz. 6 w teatrze koncert. „Poseł Ewangelicki” 1932*, nr 10, s. 1 (z 5 marca 1932); *Cieszyn. „Poseł Ewangelicki” 1932*, nr 11, s. 6 (z 12 marca 1932) (notatka sprawozdawcza z koncertu z 5 marca zamieszczona w rubryce *Ze Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej*).

²⁶ J. NIEROSTEK: *Dokąd zdążamy. „Poseł Ewangelicki” 1932*, nr 27, s. 2 (część I artykułu); IDEM: *Dokąd zdążamy. „Poseł Ewangelicki” 1932*, nr 27, s. 2 (część II artykułu). Zob. też Ks. K. KULISZ senior [K.B. KULISZ]: *Do zjazdu młodzieży w Wiśle. „Poseł Ewangelicki” 1932*, nr 27, s. 1—2; *Program VI Zjazdu Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego. „Poseł Ewange-*

Omawiając na łamach numeru „Posła Ewangelickiego” z 15 października 1932 roku fakt poświęcenia polskiego kościoła luterńskiego w czeskiej części Cieszyna, podkreślił solidarność polskich ewangelików z części Śląska Cieszyńskiego należącej do państwa polskiego ze współwyznawcami — rodakami zamieszkałymi w Czechosłowacji. Przekonywał, że „Niedzielną uroczystość poświęcenia nowo zbudowanego kościoła w czeskim Cieszynie zamieniła się w potężną manifestację jedności i solidarności polsko-ewangelickiego ludu z obu stron Olzy”²⁷. W obchodach wziął udział jako gospodarz pastor polskich luteranów z czeskiego Cieszyna ks. Juliusz Berger²⁸.

Wyraz poglądów redaktora stanowiły także artykuły niepodpisane oraz inne publikacje drukowane w cieszyńskim tygodniku. Na pierwszej stronie drugiego zredagowanego przez ks. J. Nierostka numeru zamieszczono wiersz *Nowy hymn ewangelików polskich*, będący wyrazem polskiej tożsamości luteranów. W pierwszej strofie przekonywano z emfazą i zarazem szczerze: „Polskiej Ojczyźnie wolnego ducha / i Bogu tylko oddajem cześć. / Kto chce, niech hasła naszego słucho / i ten nam sztandar pomaga nieść: / Lenina nie znam ni Watykanu, / Chrystusa tylko wielbimy wzór, / Ciało i duszę poświęcam Panu, / w Nim prawda, żywot — / my Jego Zbór”. W utworze odrzucano podziały klasowe i rasistowskie, piętnowano fanatyzm. Deklarowano poświęcenie się przez ewangelików „Pracy i wierze, prawdzie, miłości”, rozumiejąc w ten sposób służbę Ewangelii²⁹. W innym numerze pisma ukazał się patriotyczny wiersz *Sztandar* autorstwa Władysława Bełzy³⁰, znanego z wierszyka *Katechizm polskiego dziecka*.

Redakcja „Posła Ewangelickiego” równie negatywnie, jak do radzieckiego komunizmu, była nastawiona do nazizmu. Odrzuceniu ideologii totalitarnych towarzyszyły w naturalny sposób poglądy pacyfistyczne, czemu dawano wyraz w licznych publikacjach dotyczących światowej działalności na rzecz pokoju i rozbrojenia³¹. W piśmie komentowano z niepokojem fakt umacniania się po-

licki” 1932, nr 26, s. 4 (notatka w rubryce *Ze Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej*); *Program VI Zjazdu Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 27, s. 4 (notatka w rubryce *Ze Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej*); J.Sz. [J. SZERUDA]: *VI Zjazd Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego w dniach 2—4 lipca w Wiśle*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 29, s. 2; *Cieszyn (koncert chóru Zw[iązku] Polsk.[iej] Młodzieży Ewang.[elickiej] w Cieszynie*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 12, s. 4.

²⁷ Ks. J.N. [J. NIEROSTEK]: *Po uroczystości w Czeskim Cieszynie*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 42, s. 1.

²⁸ *Poświęcenie kościoła w Czeskim Cieszynie*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 41, s. 1.

²⁹ *Nowy hymn ewangelików polskich*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 2, s. 1.

³⁰ WŁ. BEŁZA [W. BEŁZA]: *Sztandar*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 21, s. 1.

³¹ Zob. m.in. *Praca Kościoła na rzecz pokoju. Przemówienie ś.p. arcybiskupa Natana Soederbloma wygłoszone przez radio w dniu 31 marca 1931 r. — według „Die Eiche”*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 2, s. 2 (część I publikacji); „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 3, s. 2 (część II publikacji); *Odezwa Niemieckiego Związku Współpracy Kościołów dla Sprawy Pokoju*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 4,

zycji politycznej Adolfa Hitlera w Niemczech oraz sytuację polityczną na Dalekim Wschodzie³². Określono zachowanie Hitlera jako cechujące się tupetem³³. Pisano o zachodnim sąsiedzie Rzeczypospolitej z obawą: „Niemcy pobrzękują szablą, mimo wewnętrznej gangreny, która ich toczy”³⁴. Popierano rodaków zamieszkałych w Gdańsku, pisząc o „arogancji i beczelności” gdańskich Niemców, przekraczającej „wszelkie granice”³⁵. Głosząc idee pokojowe, przypominano grozę I wojny światowej³⁶. Piętnowano stosunek hitlerowców do Żydów, informując: „Ruch przeciwko Żydom, jaki panoszy się od dłuższego już czasu w Niemczech, kierowany przez hitlerowców, przeniósł się ostatnimi czasy do Wiednia, gdzie przybiera zastraszające rozmiary. Hitlerowcom austriackim nie wystarczają już laski i pałki i dlatego sięgnęli do rewolwerów i zaczynają żydów w biały dzień strzelać”³⁷.

Do śmiertelnego wypadku polskich lotników Stanisława Żwirki i Franciszka Wigury odniesiono się, pisząc o „Tragicznej śmierci bohaterów narodowych”³⁸.

Polskość Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w II RP zaznaczono także, publikując informację o obchodach 150-lecia kościoła Świętej Trójcy w Warszawie z 8 maja 1932 roku, w których wziął udział prezydent Ignacy Mościcki. Podkreślono, że na uroczystości wykonano hymn narodowy oraz pieśń *Boże coś Polskę*³⁹.

Na łamach „Posła Ewangelickiego” propagowano działalność gospodarczą prowadzoną przez środowisko ewangelickie. Zachęcano czytelników do popierania Banku Ewangelickiego funkcjonującego w Cieszynie i wyrażano troskę o los tej

s. 1–2; *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 6, s. 2–3 (obszerna notatka poświęcona m.in. konferencji rozbrojeniowej oraz posiedzeniu Rady Ligi Narodów); *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 27, s. 3.

³² *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 2, s. 3; *Przegląd Polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 8, s. 3; *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 11, s. 4; *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 19, s. 3; *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 42, s. 2; *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 43, s. 1–2.

³³ *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 36, s. 2.

³⁴ *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 37, s. 2.

³⁵ *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 27, s. 3; *Przegląd polityczny*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 29, s. 3.

³⁶ *Przed ośmnastu laty*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 33, s. 1–2 (numer z 13 sierpnia 1932, artykuł opublikowany na okoliczność rocznicy wybuchu I wojny światowej).

³⁷ [cvs]: *Antysemityzm*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 41, s. 4 (notatka w rubryce *Rozmaitości*). W cytowanym fragmencie napisano nazwę nacji „Żyd” z małej litery. Pisząc o „przeniesieniu się” hitlerowskiego antysemityzmu z Niemiec do Wiednia zapominano, że to właśnie Austria była jedną z kolebek hitleryzmu.

³⁸ *Tragiczna śmierć bohaterów narodowych*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 38, s. 2.

³⁹ *150-lecie kościoła ewangelicko-augsburskiego w Warszawie*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 20, s. 3.

instytucji⁴⁰. Warto wspomnieć, że redaktor pisma wchodził w skład rady nadzorczej banku⁴¹.

W 1934 roku ks. J. Nierostek został wybrany na zjeździe w Katowicach na wiceprezesa Zarządu Głównego powstałego wtedy Związku Towarzystw Polskiej Młodzieży Ewangelickiej RP. Po dwóch latach członkowie powierzyli mu funkcję prezesa⁴².

Po odejściu ze stanowiska redaktora „Posła Ewangelickiego” pastor podjął ponownie działalność redakcyjną w 1936 roku, przejmując z rąk ks. Andrzeja Wantuły czasopismo „Głos Młodzieży Ewangelickiej”. W numerze 7., będącym pierwszym zeszytem periodyku podpisanym jego nazwiskiem po około trzyletniej przerwie, podkreślono, że pismo nie zmienia programu ideowego. Ogłoszono: „Głos Młodzieży będzie nadal głosem młodzieży, na którego łamach odzwierciedlać się będzie życie duchowe i umysłowe dzisiejszego młodego pokolenia polsko-ewangelickiego”⁴³. Realizację deklarowanego celu zapewniała prenumerata pisma przez pojedynczych odbiorców, a w jeszcze większym stopniu prenumerata zbiorowa, zamawiana przez związki i towarzystwa ewangelickie oraz koła Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej. W przypadku zamówień zbiorowych na minimum trzy egzemplarze udzielano bonifikaty w opłacie⁴⁴. W specjalnym haśle, zamieszczanym w niektórych numerach, przypominano odbiorcom o konieczności opłacania prenumeraty oraz pozyskiwania dla pisma nowych czytelników⁴⁵.

Czytelników zachęcano do wstępowania w szeregi Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej, zamieszczając w niektórych numerach apel, zaczynający się od zdania: „Obowiązkiem każdej panny ewangelickiej i każdego młodzieńca ewangelickiego jest należenie do Związku i realizowanie jego haseł i zasad w codziennym życiu”⁴⁶.

⁴⁰ Zob.: *Bank Ewangelicki w Cieszynie*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 6, s. 1; *Walne Zebranie Banku Ewangelickiego w Cieszynie*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 39, s. 1; *Bank Ewangelicki w Cieszynie (I)*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 51, s. 1—2 (część I artykułu); *Bank Ewangelicki w Cieszynie (II)*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 52, s. 2 (część II artykułu).

⁴¹ F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)*..., s. 48.

⁴² Ibidem, s. 47—48; J. GOLEC, S. BOJDA: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*..., s. 153—154; J. KLISZAŁA: *Martyrologium mieszkańców ziemi cieszyńskiej*..., s. 327; Ks. K.B. KUBISZ [K.B. KUBISZ]: *Zjazd delegatów Towarzystw Młodzieży Ewangelickiej z całej Polski w Krakowie*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1936, nr 2, s. 37—38 (sprawozdanie w rubryce *Kronika*); IDEM: *Potężna manifestacja Pol.[skiej] Młodz.[ięzy] Ew.[angelickiej]* w Katowicach. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 5, s. 84—87.

⁴³ *Od Redakcji*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1936, nr 7, s. 152.

⁴⁴ *Od wydawnictwa*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 9, s. 180.

⁴⁵ Zob. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 6, s. 112 (hasło brzmiące: „Czy już zapłaciłeś prenumeratę? Czy spełniłeś swój obowiązek i zyskałeś nowego czytelnika swojej gazetki?”).

⁴⁶ Zob. m.in.: „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1936, nr 10, s. 206; „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 8, s. 160—161.

Redaktor naczelny podsumował w jednej z publikacji dziesięciolecie działalności związku, przypominając, że głównym celem organizacji jest kształtowanie poglądów członków w duchu „ideału ewangelika Polaka”, mającego realizować zadania „w zmartwychwstałej ojczyźnie”⁴⁷.

Pomocą w działalności wśród młodego pokolenia służyły zbory, zapewniające bazę lokalową. Redakcja „Głosu Młodzieży Ewangelickiej” poparła z tego względu apel prezesa Głównego Zarządu Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego ks. Władysława Pawlasa, skierowany do członków kół, o wsparcie zbiórki pieniędzy niezbędnych do dokończenia budowy domu zboru w Wiśle z osobną salą dla młodzieży⁴⁸. Imponujący gmach, szczęśliwie ukończony, do tej pory służy potrzebom Parafii Ewangelicko-Augsburskiej Wiśla Centrum.

Redaktor „Głosu Młodzieży Ewangelickiej” uczył młodych odbiorców także wrażliwości społecznej, apelując o niesienie pomocy bezrobotnym⁴⁹.

Młodzieżowy periodyk, wydawany przez polskich ewangelików, miał prośnacyjne oblicze polityczne. W październiku 1936 roku do pisma wprowadzono treści prorządowe. Całą pierwszą stroną numeru 8. zajęły życzenia dla wojewody Michała Grażyńskiego z okazji 10. rocznicy sprawowania funkcji wojewody śląskiego. M. Grażyńskiemu dziękowano za pracę „dla dobra Śląska i potęgi Polski”⁵⁰. Inny dowód na prośnacyjność miesięcznika stanowi reklama zbioru pism Józefa Piłsudskiego, ogłoszona w 1937 roku. Redakcja zachęcała zarządy kół do zakupu edycji prac marszałka oraz wydania zbiorowego dzieł Elizy Orzeszkowej, podkreślając, że pozycje te „będą nie tylko ozdobą bibliotek związkowych, ale spełnią wielką i doniosłą rolę kulturalną wśród członków, dostarczając im nieprzeciętnej strawy duchowej”⁵¹. Porównanie wpływu twórczości wybitnej pisarki na rozwój duchowy czytelników z lekturą ściśle politycznych publikacji stanowiło nadużycie propagandowe. Wolna od politycznej tendencyjności była za to publikacja Jana Brody z *Odolanowa O książce i rzeczach pokrewnych*, stanowiąca zachętę do korzystania z bibliotek oraz do czytania w ogóle⁵².

⁴⁷ Ks. J. NIEROSTEK [J. NIEROSTEK]: *Rzut oka na dziesięciolecie Związku Polskiej Młodzieży Ewangelickiej*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1936, nr 6, s. 103. Zob. też tekst odezwy napisany przez ks. J. Nierostka: Ks. J. NIEROSTEK [J. NIEROSTEK]: *Młodzieży! Zbliża się Twe wielkie święto! Doroczny zjazd!* „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1936, nr 6, s. 117–118.

⁴⁸ Ks. W. PAWLAS [W. PAWLAS]: *Budujemy wspólnym wysiłkiem!* „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 6, s. 112 (apel autorstwa ks. Pawlasa).

⁴⁹ Zob. *Od Redakcji*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 2, s. 20.

⁵⁰ „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1936, nr 8, s. 1.

⁵¹ *Od Redakcji*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 5, s. 80. Zob. też artykuł Ludwika Brunona Świderskiego o Elizie Orzeszkowej, zamieszczony w piśmie: L.B. ŚWIDERSKI: *Eliza Orzeszkowa*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 4, s. 63–67. Autor mało się przyczynił do znajomości wśród młodzieży twórczości pisarki, omawiając jej twórczość zapomniał bowiem wymienić najważniejszy utwór: powieść *Nad Niemnem*.

⁵² J. BRODA: *O książce i rzeczach pokrewnych*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1936, nr 6, s. 122–126.

Poparcie dla władzy sanacyjnej ze strony nastawionego antyniemiecko i antyczesko środowiska luterańskiego, pragnącego wcielenia Zaolzia do Polski, było łatwe do zrozumienia na krótko przed wybuchem II wojny światowej⁵³. Z tych samych względów wynikała najprawdopodobniej aprobata części cieszyńskich ewangelików dla Obozu Zjednoczenia Narodowego⁵⁴. Podobna motywacja mogła zadecydować o napisaniu lub przyjęciu do druku przez redaktora „Głosu Młodzieży Ewangelickiej” — na krótko przed ogłoszeniem w kraju oficjalnej deklaracji ideowej OZON-u — niepodpisanej dwulicowej wypowiedzi zatytułowanej *Droga wyjścia*, zawierającej krytykę antyżydowskich zająć na polskich uczelniach i jednocześnie propozycję rozwiązania kwestii żydowskiej w Polsce przez masową emigrację „żydów”. Pisano, że z kraju „Muszą wyemigrować dziesiątki i setki tysięcy żydów, bo inaczej antysemityzm będzie się wzmacniał i może doprowadzić do niepożądanych następstw jak dla nas, tak i dla żydów”. Anonimowy autor widział w tym sposób przeciwdziałania zjawisku rzekomej dominacji Żydów w krajowej gospodarce oraz innych dziedzinach życia społecznego, w tym w życiu kulturalnym. Niedwuznacznie antysemityczny charakter, pomimo zapewnień publicysty, że nie jest ani filosemitą, ani antysemitą, miała konkluzja, by Polskę opuszczali tylko Żydzi, natomiast Polacy pozostawali „w swej Ojczyźnie”⁵⁵.

Wiosną 1937 roku redakcja propagowała w piśmie *Święto Morza*, obchodzone 29 czerwca w całym kraju⁵⁶. W październiku poparła patriotyczne przemówienie ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego Wojciecha Świętosławskiego, wygłoszone w radiu na okoliczność rozpoczęcia roku szkolnego⁵⁷.

Zjazdy Związku Towarzystw Polskiej Młodzieży Ewangelickiej RP, którego prezesem był ks. J. Nierostek, cechował patriotyczny charakter. Na jednym z nich, który odbył się 2—3 maja 1937 roku w Katowicach, pastor wygłosił kazanie na nabożeństwie odprawionym 3 maja⁵⁸. W rezolucjach przyjętych przez delegatów dawano wyraz poczuciu solidarności z Polakami ewangelikami zamieszkałymi poza granicami RP, szczególnie na Zaolziu, Śląsku Opolskim i Mazurach, podkreślając, iż współwyznawców, będących polskimi obywatelami, łączą z nimi „język, wiara i krew”, natomiast dzielą „tylko słupy graniczne”⁵⁹.

⁵³ Zob. A. ULJASZ: *Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej wobec zajęcia przez Polskę Zaolzia w październiku 1938 r. (w świetle tygodnika „Ewangelicki Posel Cieszyński”)*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2011, nr 3, s. 89—101.

⁵⁴ Zob. *ibidem*.

⁵⁵ *Droga wyjścia*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1936, nr 10, s. 205—206.

⁵⁶ *Na święto morza*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 6, s. 113.

⁵⁷ Zob. *Pan Minister oświaty do młodzieży*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 8, s. 160—161.

⁵⁸ Ks. K.B. KUBISZ [K.B. KUBISZ]: *Potężna manifestacja...*, s. 87.

⁵⁹ Zob. *Rezolucje uchwalone na III Zjeździe Związku Tow.[arzystw] Pol.[skiej] Mł.[odzieży] Ew.[angelickiej] Rzeczypospolitej Polskiej*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 5, s. 83.

Na okoliczność zjazdu ukazała się jednodniówka opracowana pod redakcją ks. J. Nierostka⁶⁰. Na pierwszej stronie opublikowano wiersz *Nam walczyć dziś trzeba*, będący apelem do delegatów⁶¹. Redaktor ogłosił artykuł programowy swego autorstwa zatytułowany *Czego chcemy?*. Popularyzował w nim „Głos Młodzieży Ewangelickiej” jako pismo stanowiące forum dla młodych odbiorców, reprezentujących wszystkie warstwy społeczne i ośrodki polskiego ewangelicyzmu⁶². Do wydawnictwa trafiły także artykuły działaczy ewangelickich, zawierające wiadomości o wkładzie ewangelicyzmu w kulturę polską⁶³ oraz w obronę polskości na Śląsku Cieszyńskim w dziedzinie kultury, oświaty i gospodarki⁶⁴. Pastor Jerzy Kahane z Gdyni pisał o działalności antyalkoholowej w środowisku młodzieży ewangelickiej⁶⁵. Z kolei autor podpisany jako „Wład.” przedstawił informację dotyczącą działań luteranckiego ruchu młodzieżowego na Śląsku⁶⁶. Irena Wieczorkówna z Warszawy nazwała młodzież „bojowniczką polskiego ewangelicyzmu”⁶⁷. Inne teksty napisali ks. Waldemar Preiss z Bydgoszczy⁶⁸ i ks. Karol Michejda⁶⁹.

W tym samym okresie, około 1937 roku, w Cieszynie wyszedł podręcznik do historii Kościoła napisany przez ks. J. Nierostka, zatytułowany *Dzieje Kościoła chrześcijańskiego z szczególnym uwzględnieniem dziejów Kościoła ewangelickiego. Podręcznik dla ewangelickiej nauki religii (historii kościelnej) w szkołach wydziałowych i wyższych klasach szkół ludowych*. Duchowny przypomniał o polskich korzeniach luteranizmu i kalwinizmu w naszym kraju oraz pierwszych przekładach Biblii na język ojczysty⁷⁰, którymi były tłumaczenia ewangelickie. Osobne miejsce przeznaczył na skrótowy

⁶⁰ F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)...*, s. 48. Zob. też *Jednodniówka wydana z okazji III Zjazdu Związku Tow.[arzystw] Polskiej Młodzieży Ewang.[elickiej] Rzeczypospolitej Polskiej*. Red. ks. J. NIEROSTEK [J. NIEROSTEK]. Cieszyn 1937.

⁶¹ *Nam walczyć dziś trzeba*. W: *Jednodniówka...*, s. 1 (przy tekście utworu nie podano imienia i nazwiska ani pseudonimu autora).

⁶² Ks. J. NIEROSTEK: *Czego chcemy?* W: *Jednodniówka...*, s. 12—15.

⁶³ Zob. P. HULKA LASKOWSKI: *Niezniszczalny wkład ewangelicyzmu*. W: *Jednodniówka...*, s. 6—11.

⁶⁴ J.S.: *Co ewangelicy polscy na Śląsku Cieszyńskim zrobili dla polskości*. W: *Jednodniówka...*, s. 24—33.

⁶⁵ Ks. pastor J. KAHANE [J. KAHANE]: *Polska młodzież ewangelicka a kwestia alkoholowa*. W: *Jednodniówka...*, s. 33—35.

⁶⁶ WŁAD.: *Z ruchu młodzieżowego na Śląsku*. W: *Jednodniówka...*, s. 21—24.

⁶⁷ I. WIECZORKÓWNA: *Młodzież — bojowniczką polskiego ewangelicyzmu*. W: *Jednodniówka...*, s. 19—24.

⁶⁸ Ks. W. PREISS [W. PREISS]: *„Obleczcie się w zupełną zbroję Bożą...”*. W: *Jednodniówka...*, s. 2—6.

⁶⁹ Ks. K. MICHEJDA [K. MICHEJDA]: *Kto do kogo?* W: *Jednodniówka...*, s. 15—21.

⁷⁰ Zob. *Dzieje Kościoła chrześcijańskiego z szczególnym uwzględnieniem dziejów Kościoła ewangelickiego. Podręcznik dla ewangelickiej nauki religii (historii kościelnej) w szkołach wydziałowych i wyższych klasach szkół ludowych*. Ułożył J. NIEROSTEK. Cieszyn [ok. 1937], s. 70—76.

zarys dziejów Kościoła ewangelickiego na Śląsku od XVI wieku do okresu II RP⁷¹. Odnosząc się do sprawy prześladowań pierwszych chrześcijan, użył stroniczego określenia „nienawiść żydowska”. Upadek państwowości żydowskiej nazwał „dniem sądu”, podkreślając, że wskutek zdobycia przez Rzymian Jerozolimy „zginęła [...] na zawsze wolność narodu żydowskiego”. Twierdził, iż wraz „Z upadkiem Jeruzalemu chrześcijaństwo zupełnie uwolniło się od wpływów żydostwa”⁷². Wypowiadanie podobnych sformułowań pod koniec lat 30. minionego wieku z pewnością wpływało ujemnie na nastawienie uczniów do mniejszości żydowskiej.

Do zasadniczych celów edukacji kulturalnej prowadzonej przez ks. J. Nierostka i jego współpracowników należało uczenie młodzieży organizacji czasu wolnego. W ten sposób łączono popularyzację uczestnictwa w kulturze z walką z alkoholizmem. Ks. J. Nierostek referował problem alkoholizmu młodzieży na I Międzynarodowym Ewangelickim Kongresie Przeciwalkoholowym, odbywającym się w Warszawie w dniach 12—14 września 1937 roku w ramach Międzynarodowego Kongresu Antyalkoholowego. Tekst wystąpienia został wydrukowany w „Głosie Młodzieży Ewangelickiej”⁷³. Przed rozpoczęciem imprezy, planowanej początkowo na 12—17 września, zachęcano czytelników do wzięcia udziału w obradach. Wyjazd był organizowany przez proboszcza J. Nierostka. Uczestnikom zapewniano 50% ulgi na przejazd koleją oraz bezpłatne noclegi, a potrzebującym dodatkową pomoc⁷⁴. Pastorowi towarzyszył na zjeździe Jan Wantuła, podobnie jak on silnie zaangażowany w działalność ruchu abstynenckiego⁷⁵.

W październiku 1937 roku J. Nierostek był jednym z referentów na młodzieżowej konferencji, zorganizowanej w Brennej przez Związek Polskiej Młodzieży Ewangelickiej Województwa Śląskiego. Referat dotyczył tematyki rolniczej. Mówca popularyzował też abstynencję⁷⁶.

Pod koniec tego samego roku zamieścił w „Głosie Młodzieży Ewangelickiej” artykuł Karola Kornasa o hitlerowskim ruchu młodzieżowym. Autor przekazał informację na temat organizacji i działalności Hitler Jugend⁷⁷. Ks. Nierostek, prze-

⁷¹ Ibidem, s. 90—98.

⁷² Ibidem, s. 12—13.

⁷³ Zob.: Ks. J. NIEROSTEK [J. NIEROSTEK]: *Młodzież a zagadnienie alkoholizmu*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 8, s. 152—154 (część I referatu); IDEM: *Młodzież a zagadnienie alkoholizmu (Dokończenie)* (część II referatu). „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 9, s. 168—171. Zob. też J. WANTUŁA: *Ze wspomnień i przeżyć...*, s. 148.

⁷⁴ *Międzynarodowy Kongres Przeciwalkoholowy w Warszawie*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 6, s. 109—110.

⁷⁵ J. WANTUŁA: *Ze wspomnień i przeżyć...*, s. 148.

⁷⁶ Zob.: [Uczestnik:] *Byliśmy na wakacjach w Brennej*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 7, s. 137—139; Ks. W. PAWLAS [W. PAWLAS]: *Podziękowanie*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 7, s. 140.

⁷⁷ Zob. K. KORNAS: *Ruch młodzieżowy w Niemczech*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 10, s. 184—187.

jęty tematyką wypowiedzi współpracownika pisma, dołączył do tekstu notatkę *Od Redaktora*, w której relacjonował: „W czasie tegorocznego urlopu byłem [...] w Berlinie i widziałem oddział Hitlerjugend, maszerujący od grobu Nieznanego Żołnierza. Widok tego oddziału dostarczył mi potężnych przeżyć, gdyż przedstawiał [...] coś niesamowitego. Na czele kroczyło z 30 trębaczy, za nimi z 30 bijących w małe bębny, potem potężna orkiestra, a w końcu szeregi Hitlerjugend, wspaniale umundurowane, wysportowane, maszerujące krokiem sprężystym z podniesionym dumnym czołem, w pełni świadomości: jesteśmy przyszłością narodu i mamy niezłomną wolę stworzyć potężne państwo niemieckie i uczynić z narodu niemieckiego w całym tego słowa znaczeniu — ein Herrenvolk. [...] patrząc na tę młodzież [...] powiedziałem sobie: [...] wprost nieobliczalne niebezpieczeństwo leży w młodzieży hitlerowskiej, pełnej fanatyzmu rasowo-narodowego, graniczącego niemal z obłąkaniem i pełnej ducha militarystyki i nigdy nienasyconej niemieckiej zachłanności i zaborczości”. Przestrzegał polskich rówieśników młodych hitlerowców, żeby nie zapominali o zagrożeniu i obserwowali wydarzenia w Niemczech⁷⁸.

Ks. J. Nierostek działał wśród młodzieży nie tylko w swoim zborze i ewangelickim związku, lecz także uczestnicząc w pracy wychowawczej prowadzonej w ramach ruchu harcerskiego, wykonując obowiązki kapelana hufca Związku Harcerstwa Polskiego w Cieszynie. Służył opieką duszpasterską młodzieży harcerskiej wyznania ewangelicko-augsburskiego. Pełnił w ZHP także funkcję instruktora. W październiku 1938 roku odprawił liturgię pogrzebową komendanta hufca harcerzy w Cieszynie podharcymistrza Witolda Regera i przemawiał nad grobem zmarłego. Należał do twórców tamtejszego Domu Harcerza, będącego siedzibą hufców męskiego i żeńskiego, otwartego 14 maja 1939 roku. Był członkiem Koła Przyjaciół Harcerstwa w Cieszynie⁷⁹. Cieszyński ruch harcerski stanowił środowisko sprzyjające wzajemnemu porozumieniu między młodzieżą katolicką i ewangelicką. Uroczystościom organizowanym przez harcerzy towarzyszyły okolicznościowe nabożeństwa w obu obrządkach. Do ważnych form pracy należały zajęcia i zawody sportowe⁸⁰.

Hitlerowcy aresztowali ks. J. Nierostka na samym początku okupacji. Najpierw przebywał przez trzy tygodnie w cieszyńskim więzieniu, a później więziono go jako zakładnika w koszarach w Cieszynie. Za współwięźnia miał wówczas ks. Oskara Michejdę, który przeżył wojnę, a w latach 1945—1962 był proboszczem cieszyńskiego zboru. Ks. J. Nierostek po warunkowym wypuszczeniu na wolność został

⁷⁸ *Od Redaktora*. „Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1937, nr 10, s. 187—188.

⁷⁹ J. KLISTAŁA: *Martyrologium mieszkańców ziemi cieszyńskiej...*, s. 327; T. KOPOCZEK: *Harcerstwo Śląska Cieszyńskiego...*, s. 100; *Szare Szeregi. Harcerze 1939—1945*. Red. J. JABRZEŃSKI. T. 3: *Lista poległych i zmarłych — indeksy — ilustracje*. Warszawa 1988, s. 136. Zob. też *Odezwa. Dom Harcerski im. śp. porucznika Żwirki i inżyniera Wigury w Cieszynie*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 43, s. 1—2.

⁸⁰ *Dwudziestolecie Harcerstwa Cieszyńskiego*. „Poseł Ewangelicki” 1932, nr 45, s. 2—3.

odsunięty od działalności zawodowej, nie otrzymując innego zatrudnienia. Przebywając w Cieszynie, musiał codziennie się meldować w siedzibie miejscowego gestapo. Wiosną 1940 roku przeniósł się na żądanie władz okupacyjnych na teren Generalnego Gubernatorstwa. Zamieszkał we Włoszczowej, a następnie w Kielcach. W drugiej z wymienionych miejscowości pracował w punkcie skupu Społem na stanowisku urzędniczym. Sprawował bez zgody okupanta posługę kapłańską dla polskich ewangelików, wygłaszając kazania w Kielcach i Krakowie. Zajmował się organizowaniem pomocy na rzecz więźniów oraz osób, które uciekły z robót przymusowych. Potrzebne środki zdobywał, sprzedając obrazy. Współpracował z partyzantką intensywnie działającą na ziemi świętokrzyskiej, przygotowując żywność i ubrania dla konspiracyjnego wojska. Służył potrzebującym zarówno wsparciem materialnym, jak i duchowym⁸¹.

20 listopada 1942 roku ks. J. Nierostek został aresztowany przez kieleckie gestapo⁸². Stało się tak przez konfidenta prowokatora, podającego się za więźnia zbiegłego z Auschwitz, któremu pastor udzielił pomocy⁸³. Zgodnie z relacją J. Wantuły pastor wiedział, że ma być aresztowany, ale nie zdążył skorzystać z przestrogi. J. Wantuła pisał: „Pewnego dnia ostrzeżono ks. Nierostka, że grozi mu aresztowanie, ma natychmiast zniknąć. I to do wieczora. Ks. Nierostek trochę zlekceważył, zamiast natychmiast uciekać, chciał wpieryw swe sprawy uporządkować. Gdy się uporał i miał mieszkanie opuścić, przyszli gestapowcy...⁸⁴”. Po aresztowaniu przebywał trzy miesiące w więzieniu w Kielcach przy ulicy Zamkowej 3, położonej w bezpośrednim sąsiedztwie pałacu biskupów krakowskich. Był tam poddawany przesłuchaniom połączonym z torturami. Następnie trafił do obozu koncentracyjnego Majdanek w Lublinie⁸⁵.

⁸¹ F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)*..., s. 48; J. GOLEC, S. BOJDA: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*..., s. 154; J. KLISTAŁA: *Martyrologium mieszkańców ziemi cieszyńskiej*..., s. 327; T. KOPOCZEK: *Harcerstwo Śląska Cieszyńskiego*..., s. 100; E. KNEIFEL: *Die Pastoren der Evangelisch-Augsburgischen Kirche in Polen*..., s. 141; R.K. LISOWSKA: *Przyjaciel młodzieży*..., s. 179; J. WANTUŁA: *Ze wspomnień i przeżyć*..., s. 148; *O duszę polską*..., s. 102; J. BRODA: *Ks. Józef Nierostek*..., s. 7—8; J. BRODA: *Dzieje parafii diecezji cieszyńskiej*..., s. 72 (biogram ks. Oskara Michejdy); *Mój brat*..., s. 85; W. GASTPARY: *Straty Kościoła Ewangelickiego w czasie okupacji*. W: *W cieniu śmierci — ofiary prześladowań w czasie II wojny światowej. Praca zbiorowa*. Warszawa 1979, s. 17; *Pamięci polskich księży zmarłych w obozach koncentracyjnych i więzieniach w czasie okupacji niemieckiej w latach 1939—1945*. W: *Kalendarz ewangelicki na rok zwyczajny 1946* (wydany przez grono księży pastorów) [1945 lub 1946], R. 59, s. 38 (biogram ks. J. Nierostka).

⁸² F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)*..., s. 48.

⁸³ W. GASTPARY: *Straty Kościoła Ewangelickiego w czasie okupacji*..., s. 17; *Pamięci polskich księży*..., s. 38.

⁸⁴ J. WANTUŁA: *Ze wspomnień i przeżyć*..., s. 148.

⁸⁵ F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)*..., s. 48; *Mój brat*..., s. 87; Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku (dalej: APMM), sygn. VII/M — 579, k. 1, Wspomnienie pośmiertne o śp. pastarze Józefie Nierostku napisane przez więźnia Mieczysława Panza. Pod tekstem przywołanej relacji znajduje się informacja, że były więzień KC Majdanek Mieczysław Panz napisał wspo-

Fakt przewiezienia pastora J. Nierostka z Kielc do KL Majdanek wspominał brat duchownego, Gustaw Nierostek, podając jako datę uzyskania wiadomości, niezgodnie z rzeczywistością, styczeń 1942 roku. Chodziło na pewno o styczeń roku 1943. Pomyłka mogła wynikać ze stanu emocjonalnego, w jakim autor napisał wspomnienie, tym bardziej że w tym samym tekście poinformował, zgodnie z rzeczywistością, o aresztowaniu ks. J. Nierostka w listopadzie 1942 roku w Kielcach. G. Nierostek relacjonował: „W styczniu 1942 r. dowiedziałem się, że we wczesnych godzinach rannych wyprowadzono wszystkich więźniów w kajdankach w kierunku dworca kolejowego i wywieziono ich do Majdanka. Podczas przemarszu ulicami nakazano zamknąć wszystkie drzwi i okna w domach i usunięto przechodniów z ulic. Słyszałem, że ktoś widział brata w tym konwoju. Miał skute ręce, a pod pachą niósł bochenek chleba. Na dworcu, czekając na załadunek do wagonów, musieli więźniowie klęczeć na ziemi — była surowa zima”⁸⁶.

W Archiwum Państwowego Muzeum na Majdanku w Lublinie są dostępne materiały, świadczące o pobycie J. Nierostka w obozie — kopie dokumentacji obozowej oraz relacja więźnia Mieczysława Panza. Duchowny podał oprawcom zawód tłumacz. Prawdopodobnie nie wiedzieli, że mają do czynienia z pastorem J. Nierostkiem z Cieszyna, ponieważ zarejestrowali, że jest wyznania rzymskokatolickiego. Tożsamość więźnia pozwalają jednoznacznie stwierdzić zanotowane przez nich dane: data urodzenia 16 maja 1901 roku, a także imię i nazwisko oraz adres żyjącego ojca Karola Nierostka („Mittel — Suchau 135” — Średnia Sucha 135), jak również imię i nazwisko nieżyjącej już wówczas matki — Heleny z domu „Foewartschny” — Folwarczny⁸⁷. Jako miejsce zamieszkania więźnia przed aresztowaniem zapisano Kielce⁸⁸. J. Nierostek otrzymał w trakcie pobytu w obozie jedną

mnienie o pastorze na podstawie zeznań, które złożył wcześniej inny więzień — Andrzej Klęczar-Grabowski. Zob. APMM, sygn. VII/M — 579, k. 2. W przewodniku po zbiorze relacji i pamiątek dostępnych w zasobie APMM podano następującą wiadomość na temat cytowanego wspomnienia M. Panza: „Relacja spisana przez Mieczysława Panza w oparciu o zeznania Andrzeja Klęczara-Grabowskiego dotyczy osoby księdza Józefa Nierostka, który został aresztowany w 1941 roku za działalność w AK w okręgu cieszyńskim. Osadzony w więzieniu w Kielcach, w styczniu 1942 roku deportowany na Majdanek [błąd autora przewodnika, poprawnie powinno być: aresztowany w 1942 roku, deportowany na Majdanek w styczniu 1943 roku — A.U.]. Przebywał na III polu. Pracował m.in. w komandzie mechaników samochodowych. Zmarł w obozie na skutek wyczerpania organizmu w marcu 1943 r.”. Zob. *Przewodnik po zbiorze relacji i pamiątek znajdujących się w zasobie Państwowego Muzeum na Majdanku*. Red. i wstęp M. GRUZIŃSKA. Przedm. T. KRANZ. Lublin 2011, s. 171.

⁸⁶ *Mój brat...*, s. 87.

⁸⁷ APMM, sygn. VI — 13, vol. 3 (fot. nr 187), Der Standsbeamte beim Stadthauptmann in Lublin, k. nienumerowane, Zawiadomienia o śmierci więźniów obozu koncentracyjnego na Majdanku 1942—1943 (fotokopie zawiadomień o śmierci więźniów skierowanych z obozu do Parafii Rzymskokatolickiej św. Pawła w Lublinie w latach 1942—1943).

⁸⁸ APMM, sygn. XI — 21, k. 22v., Wykazy osób zmarłych w obozie na Majdanku i w więzieniu na Zamku Lubelskim (1939—1944).

paczkę z zewnątrz⁸⁹. Z początku przebywał na III polu IV bloku, nazywanym „polem śmierci”⁹⁰. Następnie został przeniesiony do Kommanda Fahrbereitschaft, czyli warsztatów samochodowych⁹¹. Komando to było zlokalizowane na terenie III pola. Pracowało w baraku nr 1, a nocowało w baraku nr 2. Oba budynki dzieliły od pozostałej części pola druty. Praca polegała na konserwacji i remontach bieżących taboru transportu drogowego: ciężarówek i samochodów osobowych. Dokonywano też przeróbek silników na napęd gazem generatorowym z drewna. Na początku roku 1943 do komanda wchodziło więcej niż 60 więźniów, głównie osoby związane z samochodami zawodowo. Więcej niż połowę stanowili Żydzi przywiezieni ze Słowacji i Czech. Pracę nadzorowało dwóch niemieckich kapo. Zwierzchnikiem warsztatów Fahrbereitschaft był Johann Rieger. Dyżury przy pracownikach pełnił Oberscharführer Hans Fischer. Funkcje administracyjne wykonywali tacy esesmani, jak Hauptcharführer Udo Mennenga, Oberscharführer Röder i Hauptcharführer Hans Schulz. Wśród kierowców esesmanów znajdowali się m.in. volksdeutsche z Poznańskiego i Rumunii oraz Niemcy⁹². Ks. J. Nierostek pracował w załodze jako pisarz („szrajber”)⁹³. Poza tym zajmował się wydawaniem mechanikom narzędzi z magazynu⁹⁴. M. Panz tak opisał ostatnie miesiące życia duszpasterza: „Mimo stosunkowo lekkiej pracy w [...] warsztatach [...] i znośnych warunków życia, gdyż praca odbywała się pod dachem, w ogrzewanym baraku, nie było męczących apeli, a także wyżywienie było tu lepsze, ks. pastor stawał się z każdym dniem słabszy. Jego wycieńczenie, datujące się jeszcze z okresu kieleckiego, pogłębione maltretowaniem Go przez gestapo w więzieniu oraz morderczymi warunkami życia na III-im Polu Majdanka, doprowadziło go do kompletnej ruiny zdrowotnej. Do pracy w komandzie Fahrenarbeit zgłosił się strzęp człowieka, według nomenklatury obozowej gamel”⁹⁵. Autor wspomnienia napisał o cieszyńskim pastarze: „Człowiek o kryształowym charakterze, gorący patriota, chrześcijanin w każdym calu, praktycznie naśladowający swym życiem Chrystusa”⁹⁶.

Zgodnie z obozową dokumentacją zgon ks. Józefa Nierostka nastąpił 26 lutego 1943 roku o godzinie 8.50. W akcie zgonu, przesłanym 9 sierpnia 1943 roku do parafii rzymskokatolickiej pod wezwaniem Świętych Piotra i Pawła w Lublinie,

⁸⁹ APMM, sygn. XI — 42, vol. 17, Kartoteka więźniów otrzymujących paczki w latach 1943—1944 (kserokopie) — na dokumencie mało czytelnie zanotowane odręcznie nazwisko ofiarodawcy, najprawdopodobniej: Andrzejewski lub Andrzejewska.

⁹⁰ APMM, sygn. VII/ M — 579, k. 1, Relacja Mieczysława Panza.

⁹¹ Ibidem.

⁹² M. PANZ: *Prawo pięści*. Warszawa 1977, s. 352—353 (wspomnienia obozowe M. Panza).

⁹³ Ibidem, s. 355 (fragment listy *Więźniowie Komanda Fahrbereitschaft (znani mi osobiście bądź z opowiadań)*, dołączonej przez M. Panza do książki na s. 353—357). Nazwiska wymienione w spisie są uzupełnione krótkimi notkami o noszących je więźniach.

⁹⁴ APMM, sygn. VII/ M — 579, k. 1—2, Relacja Mieczysława Panza.

⁹⁵ Ibidem, k. 2.

⁹⁶ Ibidem.

jako przyczynę śmierci wycieńczonego więźnia podano stan zapalny jelit⁹⁷, czyli tyfus.

Inny współwięzień J. Nierostka — Andrzej Klęczar-Grabowski — zeznał po zakończeniu wojny, podając nieco odmienną wersję wydarzeń oraz inne daty: „dnia 7.1.1943 r. zostałem wywieziony na Majdanek, gdzie przy wyładowywaniu wszystkich więźniów z transportu spotkałem [...] ks. Nierostka, uwięzionego w Kielcach. Dnia 9.1.1943 zostaliśmy przydzieleni na trzecie pole, bloki IV i V. Ja z księdzem Nierostkiem dostałem się do bloku IV. Była zima, przeciętnie -28° , staliśmy na apelach rano i wieczorem po 3 godziny. Więźniowie na blokach żyli bez wody, nie mogli się myć ani gasić pragnienia. Po dwóch tygodniach zjawiała się epidemia tyfusu. Ks. Nierostek zachorował i zmarł dnia 19.1.1943 r. [na tablicy pamiątkowej napisano 26.2.1943] — obok mnie na łóżku. Do samego końca z nim rozmawiałem, przez jakich 6 dni miał wysoką temperaturę i był ogromnie wyczerpany więzieniem, w jakim był trzymany przedtem. Widziałem go zmarłego i sam, gdy był martwy, pisałem mu na piersiach numer obozowy atramentowym ołówkiem. Numeru tego jednak już nie pamiętam⁹⁸. Świadcami śmierci ks. J. Nierostka mieli być również Marian Czerwiak z Kielc i Wiesław Porzeczkowski ze Skarżyska Kamiennej. W. Porzeczkowski przebywał wcześniej z pastorem w jednej celi w kieleckim więzieniu⁹⁹.

Duchownego przetrzymywanego w obozie koncentracyjnym z pewnością interesowało życie religijne więźniów różnych wyznań. Wśród ofiar Majdanka oprócz katolików i starozakonnnych znajdowali się np. prawosławni i badacze Pisma Świętego. Z tymi ostatnimi więźniowie utożsamiali najprawdopodobniej błędnie świadków Jehowy¹⁰⁰.

Autorka opracowania *Martyrologia duchowieństwa ewangelickiego w Polsce w czasie II wojny światowej* Alicja Dopart podała błędną wiadomość, jakoby ks. J. Nierostek zmarł 20 stycznia 1943 roku w obozie w Dachau. Wcześniej miał według niej być więziony w Mauthausen Gusen¹⁰¹. Druga informacja wynikała

⁹⁷ APMM, sygn. VI — 13, vol. 3, k. nienumerowane.

⁹⁸ *Odpis z Księgi pamiątkowej zboru cieszyńskiego. Zeznania o śmierci śp. ks. pastora Nierostka. W: W cieniu śmierci. Ewangelicy — ofiary prześladowań...*, s. 88 (przedruk tekstu zeznania Grabowskiego podpisanego odręcznie przez zeznającego oraz świadków złożenia relacji: Józefa Mrózka z Cieszyna i ks. Oskara Michejdy).

⁹⁹ *Ibidem*, s. 89.

¹⁰⁰ *Życie religijne więźniów*. Oprac. B. FIAŁA. W: *Majdanek 1941—1944*. Red. T. MENCEL. Lublin 1991, s. 323—343; B. FIAŁA: *Życie religijne więźniów w niemieckim obozie koncentracyjnym na Majdanku 1942—1944*. „Roczniki Humanistyczne Historia” 1976, t. 24, z. 2, s. 195—229. Zob. też znacznie bardziej skrótową informację o życiu religijnym więźniów obozu: J. MARSZAŁEK: *Majdanek. Obóz koncentracyjny w Lublinie*. Warszawa 1987, s. 144.

¹⁰¹ Zob. A. DOPART: *Martyrologia duchowieństwa polskiego 1939—1946*. Łódź 1992, s. 178. Zob. poprawne informacje o dacie i miejscu śmierci pastora podane w innych opracowaniach (obóz na Majdanku w Lublinie, 26 luty 1943): F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)*..., s. 48; J. GOLEC,

z błędnego wniosku, nieopartego kwerendą w opracowaniach ani źródłach, że pastor trafił do Gusen podobnie jak część innych duchownych luterzańskich ze Śląska Cieszyńskiego, między nimi ks. Andrzej Wantuła z Wisły.

J. Wantuła skomentował śmierć ks. J. Nierostka, stwierdzając: „Wywieziono go do Majdanka, by po czasie przejść [powinno być: „przeszedł” — pomyłka autora niepoprawiona przez redakcję cytowanego już wcześniej pamiętnika, wynikająca najprawdopodobniej z emocjonalnego stosunku do podawanego faktu — A.U.] w przestworza niebieskie kominem krematoryjnego pieca... Los ofiarnika!”¹⁰².

Ks. Józef Nierostek nie miał żony ani dzieci. Jego brat Gustaw Nierostek mieszkał po II wojnie światowej w Dziegielowie na ziemi cieszyńskiej¹⁰³.

Informacja o śmierci ewangelickiego redaktora i publicysty zasłużenie trafiła na *Listę strat kultury polskiej 1939—1946* opracowaną po zakończeniu II wojny światowej przez bibliotekarza i dokumentalistę Bolesława Olszewicza¹⁰⁴.

W 1946 roku w celu upamiętnienia postaci zamordowanego duszpasterza umieszczono na ścianie koło ołtarza cieszyńskiego Kościoła Jezusowego tablicę następującej treści: „Potomnym ku pamięci. / Dnia 26 lutego 1943 / umarł w 42. r.[oku] życia jako męczennik w niemieckim obozie koncentracyjnym w Majdanku / Ks. Józef Nierostek / od roku 1925 do roku 1939 / pastor przy tutejszym kościele / wielki przyjaciel młodzieży / do końca wierny Kościołowi i Ojczyźnie”¹⁰⁵.

Ks. Ryszard Janik zatytułował wspomnienie o proboszczu J. Nierostku, opublikowane w „Zwiastunie” z 1977 roku, *Nie chcemy zapomnieć*. Do tytułu nawiązał we fragmencie zamykającym tekst: „Nie chcemy zapomnieć! Nie chcemy zapomnieć nie tylko jego ofiary życia. Żywa i owocująca trwałość pamięci o Nim powinna wyznaczać nam również zadania wychowania młodego chrześcijanina, którego serce byłoby pełne zapału dla spraw dobrych, dla tego, co słuszne i pożyteczne dla narodu i dla naszego Kościoła”¹⁰⁶.

Utrwaleniu pamięci o męczenniku dobrze służy tablica znajdująca się w cieszyńskiej świątyni. Podobny jest cel niniejszego artykułu, stanowiącego naukowe udokumentowanie dorobku redaktorskiego, piśmienniczego oraz pozostałych form działalności i losu ks. J. Nierostka. Autor starał się zrealizować zadanie

S. BOJDA: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej...*, s. 154; J. KLISTAŁA: *Martyrologium mieszkańców ziemi cieszyńskiej...*, s. 327; E. KNEIFEL: *Die Pastoren der Evangelisch-Augsburgischen Kirche in Polen...*, s. 141; T. KOPOCZEK: *Harcerstwo Śląska Cieszyńskiego...*, s. 101; *Szare Szeregi...*, s. 136; *O duszę polską...*, s. 102; *Elektroniczny słownik biograficzny...*

¹⁰² J. WANTUŁA: *Ze wspomnień i przeżyć...*, s. 148.

¹⁰³ F. SZYMICZEK: *Nierostek Józef (1901—1943)...*, s. 48; *Mój brat...*, s. 85—87.

¹⁰⁴ Zob. *Lista strat kultury polskiej (1 IX 1939—1 III 1946)*. Zestawił B. OLSZEWICZ. Warszawa 1947, s. 182.

¹⁰⁵ Cyt. za: J. BRODA: *Ks. Józef Nierostek...*, s. 6. Zob. też: IDEM: *Przyjaciel młodzieży...*, s. 82; R.K. LISOWSKA: *Przyjaciel młodzieży...*, s. 180 (ten sam cytat).

¹⁰⁶ Ks. R. JANIK [R. JANIK]: *Nie chcemy zapomnieć...*, s. 326.

obiektywnie, nie pomijając kontrowersyjnych wypowiedzi publicystycznych duszpasterza.

Bibliografia

- BRODA J.: *Dzieje parafii diecezji cieszyńskiej*. Warszawa 1978.
- BRODA J.: *Jubileusz Polskiej Młodzieży Ewangelickiej*. „Szkice i Dialog” 1984, nr 21.
- BRODA J.: *Ks. Józef Nierostek. Przyjaciel młodzieży*. „Strażnica Ewangeliczna” 1950, nr 8, s. 6.
- DOPART A.: *Martyrologia duchowieństwa polskiego 1939—1946*. Łódź 1992.
- FIAŁA B.: *Życie religijne więźniów w niemieckim obozie koncentracyjnym na Majdanku 1942—1944*. „Roczniki Humanistyczne Historia” 1976, t. 24, z. 2.
- GOLEC J., BOJDA S.: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*. T. 2. Cieszyn 1995.
- JANIK R.: *Nie chcemy zapomnieć. Wspomnienie o ks. Józefie Nierostku*. „Zwiastun. Ewangelickie pismo religijne” 1976, nr 21.
- J. Nierostek. W: *Elektroniczny słownik biograficzny Śląska Cieszyńskiego*. <http://www.slownik.kc-cieszyn.pl/index.php/online,591/> (dostęp: 13.06.2014).
- KLISTAŁA J.: *Martyrologium mieszkańców ziemi cieszyńskiej w latach 1939—1946. Słownik biograficzny*. Cieszyn 2011.
- KNEIFEL E.: *Die Pastoren der Evangelisch-Augsburgischen Kirche in Polen. Ein biographisches Pfarrerbuch mit einem Anhang*. Eging [1967].
- KOPOCZEK T.: *Harcerstwo Śląska Cieszyńskiego. Ważniejsze fakty z lat 1912—1945*. Cieszyn 1998.
- LISOWSKA R.K.: *Przyjaciel młodzieży*. W: *Kalendarz Cieszyński 1994*. Cieszyn 1993.
- Lista strat kultury polskiej (1 IX 1939—1 III 1946)*. Zestawił B. OLSZEWICZ. Warszawa 1947.
- MARZĄŁEK J.: *Majdanek. Obóz koncentracyjny w Lublinie*. Warszawa 1987.
- O duszę polską. Wystawa historyczna o działalności duchowieństwa śląskiego w XIX i XX w.* Red. A. NIESYTO. Katowice 1991.
- PANZ M.: *Prawo pięści*. Warszawa 1977.
- Przewodnik po zbiorze relacji i pamiątek znajdujących się w zasobie Państwowego Muzeum na Majdanku*. Red. i wstęp M. GRUDZIŃSKA. Przedmowa T. KRANZ. Lublin 2011.
- Szare Szeregi. Harcerze 1939—1945*. Red. J. JABRZEŃSKIEGO. T. 3: *Lista poległych i zmarłych — indeksy — ilustracje*. Warszawa 1988.
- SZYMICZEK F.: *Nierostek Józef (1901—1943)*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 23/1, z. 96. Wrocław—Kraków—Gdańsk 1978.
- ULJASZ A.: *Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej wobec zajęcia przez Polskę Zaolzia w październiku 1938 r. (w świetle tygodnika „Ewangelicki Posel Cieszyński”)*. „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2011, nr 3, s. 89—101.
- WANTUŁA J.: *Ze wspomnień i przeżyć*. W: IDEM: *Pamiętniki*. Cieszyn 2003.
- W cieniu śmierci. Ewangelicy — ofiary prześladowań w czasie II wojny światowej*. Praca zbiorowa. Red. T. WOJAK. Warszawa 1970.
- Życie religijne więźniów*. Oprac. B. FIAŁA. W: *Majdanek 1941—1944*. Red. T. MENCEL. Lublin 1991.

Adrian Uljasz

Father Józef Nierostek (1901—1943)

A patriotic priest, editor and opinion journalist from Cieszyn

Summary

Father Józef Nierostek descended from the Polish worker family from Zaolzie. Since 1926 until the outbreak of World War II he worked as a priest in the Evangelical Augsburg parish in Cieszyn, first by performing the function of a curate and then of an auxiliary parish priest. He performed his activities among the Evangelical young people and among the scouts. He took part in charitable activities.

In the 1930s he was the editor of the periodicals “Głos Młodzieży Ewangelickiej” [“The Voice of the Evangelical Youth”] (Wisła—Cieszyn) and “Poseł Ewangelicki” [“The Evangelical Legate”] (Cieszyn). He wrote anti-Hitler articles in these periodicals. In 1937 he published a school textbook devoted to the history of the Church which he wrote.

Pastor Nierostek died in 1943 as a prisoner of the Majdanek concentration camp in Majdanek.

Adrian Uljasz

Józef Nierostek, Priester (1901—1943)

Patriotischer Seelsorger, Redakteur und Publizist aus Teschen

Zusammenfassung

Der Priester Józef Nierostek stammte vom polnischen Arbeitermilieu des Olsa-Gebiets. Von 1926 bis zum Ausbruch des zweiten Weltkriegs arbeitete er als Seelsorger in der evangelisch-augsburgischer Pfarrei in Teschen, wo er zuerst die Funktion des Vikars und dann des Hilfspfarrers bekleidete. Er engagierte sich in die Tätigkeit der evangelischen Jugend- und Pfadfinderorganisation. Er nahm an Wohltätigkeitskampagnen teil.

In den 30er Jahren des 20. Jhs war er Redakteur der folgenden Zeitschriften: „Głos Młodzieży Ewangelickiej“ (dt.: Stimme der evangelischen Jugend) (Wisła—Cieszyn) und „Poseł Ewangelicki“ (dt.: Evangelischer Abgeordnete) (Cieszyn). Dort befasste er sich mit Antihitlerpublizistik. Im Jahre 1937 wurde in Teschen sein Schulbuch für Kirchengeschichte veröffentlicht.

Der Pfarrer Nierostek starb im Jahre 1943 als Häftling des Konzentrationslagers in Lublin-Majdanek.